

Ogroj kaj pigmeoj

Ĉi-matene, kiel jam de du semajnoj, la kanada radio parolas pri la morto de pola enmigrinto Robert Dziekanski. En oktobro 2007, Dziekanski trovis sin en la vankuvera flughaveno, sen ajna kompreno de la angla lingvo. Dum dek horoj li vagis tra la dogana halo, ne sciante trovi la elirejon, sen helpo aŭ konsilo. Lia patrino, atendante ekstere, petis serĉi lin plurfoje, senrezulte. Observantoj, aŭdante lin paroli pole al si mem, opiniis lin stranga aŭ ebria. Fine, kiam rompiĝis lia eltenemo kaj li komencis kribi kaj panikiĝi, kvar policistoj "pacigis" lin per elektroŝoka pafilo. Li mortis preskaŭ tuj.

Nun okazas enketo. Antaŭ du tagoj, pola interpretisto angligis la lastajn vortojn de Dziekanski. Ili estis la ordinaraj vortoj de ordinara homo, tuj kompreneblaj. Se oni regas la lingvon, per kiu ili esprimiĝis. "Lasu min en paco. Ĉu vi frenezas?" Kaj fine: "Kial?"

Unu forĵetita vivo. Por senti sin plene homo, kaj por traktiĝi kiel homo, oni devas interkomuniki home. Tiun emfazon vi trovos ĉe Zamenhof, longe antaŭ ol virinoj aŭ indiĝenoj rajtis demokratie voĉdoni, longe antaŭ la ekskoloniigo de aziaj kaj afrikaj landoj. "Lingvo neŭtrale homa," li etikedis sian amatan projekton en artikolo post artikolo. "Ne angloj kun francoj, ne rusoj kun poloj, sed homoj kun homoj," li klarigis en Bulonjo. La celo estas simpla. Nur la realigo malsimplas.

Ĉar fakte la lingvaj muroj, kiuj izolis Robert Dziekanski en la flughaveno de Vankuvero, estas ĉieaj; ili kunstrukturis nian mondon. Forgesi tion estas facile, se oni rigardas lingvon nur kiel veston kiun oni surmetas aŭ demetas laŭbezone. Sed lingvoj formas nin, kaj ili formas la instituciojn, kiuj regas niajn vivojn. Ŝanĝi la lingvan ordon signifas certagrade ŝanĝi ĉion.

Kelkajn gravajn elementojn de tiu "ĉio" provis identigi la *Manifesto de Prago*, kiun mi verkis antaŭ pli ol jardeko, kaj kiu ekhavis vivon kaj signifon preter miaj atendoj. Mia komenca celo estis kunmeti informilon, kiu klarigas la socian signifon de Esperanto por aktivuloj de aliaj movadoj. Montriĝis, tamen, ke tia klarigo utilas ankaŭ kaj eble precipe al ni mem.

Mi pensas pri diraĵo de la franca filozofa Michel Foucault: "Homoj kutime scias, kion ili faras, kaj ili ofte scias, kial ili faras tion. Sed ili ne scias, kion faras tio, kion ili faras." Ni ofte trovas nin en tiu situacio kiel esperantistoj. En niaj propraj rondoj, ĉio klaras kaj kompreneblas – eĉ belas. Sed ni ne povas senpere vidi, kiel ni estas kunligitaj kun la granda fluo de socia evoluo ĉirkaŭ ni, kaj do nia movada agado ofte ŝajnas misproporcia. En bildo pruntita de William Auld, kiu siavice prenis ĝin de Robert Graves: ni povas senti nin pigmeoj inter ogroj.

Kiuj estas tiuj ogroj nuntempe? Multaj inter niaj vicoj pensos unuavice al la kreskanta influo de la angla lingvo, kies manko pruviĝis mortiga por Dziekanski, kaj al la daŭra eroziigo de malgrandaj lingvoj kaj kulturoj mondscale. Sed tiuj estas nur idoj de gigantaj gepatroj. La hegemonion de la angla, pinte de hierarkio de potencaj lingvoj, akcelas kaj subtenas la superregado de ekonomiaj fortoj, kiuj lasas ĉiam malpli da decidpovo al lokaj, demokratiaj institucioj, kaj kiuj eternigas maljustan dividon de rimedoj inter kontinentoj, landoj, sociaj tavoloj. Kaj tiu ekonomia sistemo mem grandscale minacas la vivo-diversecon sur la tero, ekstermante speciojn je centoj kaj miloj, kaj malfermante pardonon al senbrida klimatsanĝo.

Kontraŭ tiuj ogroj, estas facile vidi sin pigmeo. Sed niaj armiloj estas tiuj de la tuta homaro. Demokratio. Diverseco. Homaj rajtoj. Edukado. Komunikado. Libereco. La rimedoj de la eŭropa "epoko de kleriĝo" restas plene uzeblaj, eĉ se ni nun pli klare komprenas iliajn limojn kaj danĝerojn. Kun ili enmane, ni ne povas senti nin izolitaj.

Tion memorigas al ni la praga manifesto. Ĉar tio estas la esenco de manifestoj: ili venigas al la konscio ion, kion ni jam profunde sciis, sed kio ankoraŭ ne klariĝis vorte. Per tiu nova klareco, oni povas rigardi

pli vaste kaj longe, kaj ekagi laŭe. Kvazaŭ de ogra perspektivo.

Ni ne subtaksu niajn fortojn. Inter la pigmeaj armeoj, ni portas unikan respondecon. Sur la vasta batalkampo, kie ankoraŭ ĉieas la lingvaj dividoj kaj malegalecoj, ni elluktis spacon, kie homo parolas kun homo. Jen la celo kaj senco de la tuta strebo: plene homi. Se oni neglektas la lingvan dimension de tiu homado, aŭ ĝin vidas nur tra la prismoj de potenco kaj popolo, oni maltrafas ion vivgravan. Tio estas la mesaĝo sur nia standardo.

Sed tio ne signifas indiferenti pri la najbaraj luktoj. Male, ni devas lerni de ili, subteni ilin laŭ niaj kapabloj, krei aliancojn; kaj kultivi la demokration, la diversecon, la klerlecon inter niaj propraj vicoj. Tiuj du taskaroj – la ekstera kaj la interna, la politika kaj la kultura – estas du flankoj de unu medalo, egale atentindaj.

Kiuj estis niaj sukcesoj kaj malsukcesoj, laŭ tiuj kriterioj, en la okonjarcento post Prago? Kaj al kio plej bone dediĉi niajn pigmeajn fortojn en la venontaj jaroj? Laŭ mia kompreno, la estraro de UEA volas stimuli debaton pri tiuj demandoj, en la paĝoj de ĉi tiu revuo kaj aliloke. Espereble, la vasta perspektivo de la Manifesto ankoraŭ utilos por levi niajn rigardojn de la propra sulko kaj vidi la tutan batalkampon. Ĉar ni ne miskomprenu: temas ja pri batalo, en kiu la homeco povas finfine malgajni.

Kiel Robert Dziekanski malgajnis, sur betona planko en flughaveno.

Mark Fettes